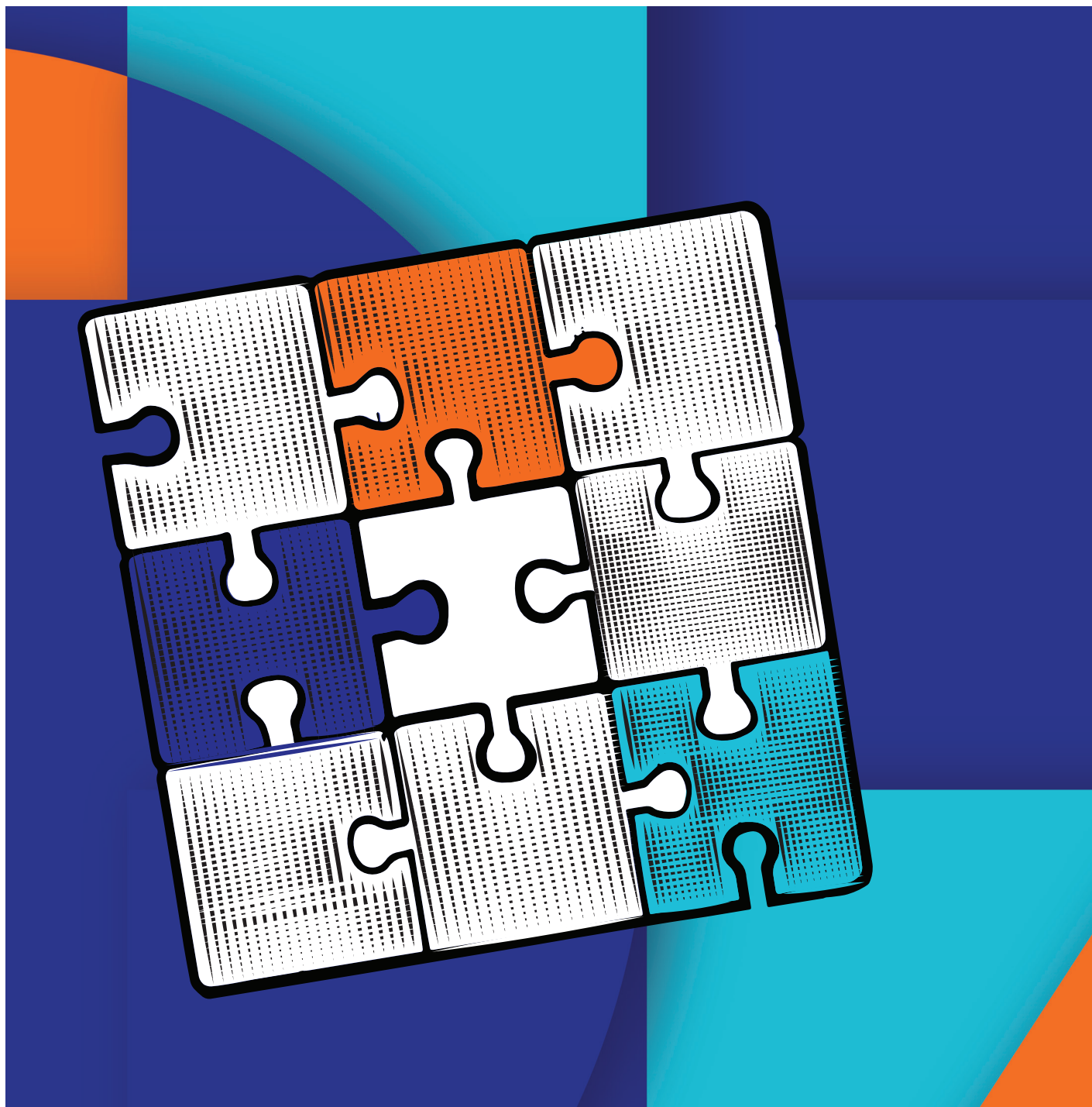

Experimenteren met taal in leermiddelen po en vo

ZICHT OP HET UITGEVOERDE CURRICULUM

Experimenteren met taal in leermiddelen po en vo

Zicht op het uitgevoerde curriculum

Januari 2022

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Verantwoording

2022 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs:

Tiddo Ekens en Gerdineke van Silfhout

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding	4
2 Typering leermiddelen	6
3 Samenvatting en conclusies	9
4 Voorbeelden uit leermiddelen	11

1. Inleiding

In 2021 publiceerde de Kennisrotonde een rapport over het gebruik van leesmethoden en het effect ervan op de leesvaardigheid van leerlingen in het primair onderwijs (po) en voortgezet onderwijs (vo). Uit het rapport (Kennisrotonde, 2021) blijkt dat meer dan tachtig procent van de leerkrachten in po gebruik maakt van leermiddelen voor technisch en begrijpend lezen. Voor vo zijn er geen gegevens bekend. Leermiddelen spelen dus een belangrijke rol in het vertalen van het beoogd curriculum (kerndoelen, eindtermen en referentieniveaus) naar praktische handvatten en richtlijnen voor leraren. In Nederland wordt er weinig onderzoek gedaan naar het uitgevoerd curriculum in leermiddelen.

SLO heeft een leermiddelenanalyse gedaan voor een aantal thema's die actueel zijn voor het vak Nederlands. Een van deze thema's is het creatief omgaan of experimenteren met taal. De onderzoeksvraag is daarbij hoe leermiddelen leerlingen in basis- en voortgezet onderwijs stimuleren tot creatief taalgebruik en experimenteren met taal, productief (bijvoorbeeld het schrijven van poëzie of proza) of receptief (bijvoorbeeld verwondering of analyse van creatief of experimenteel taalgebruik door anderen).

Om een zo breed mogelijk beeld van het leermiddelenaanbod te kunnen geven, zijn totaal- en deelmethodes uit het basis- en voortgezet onderwijs in de inventarisatie meegenomen. Verder is ernaar gestreefd zoveel mogelijk uitgevers in de beschrijving mee te nemen en daarbij geen onderscheid te maken in marktaandeel. Dat betekent dat ook leermiddelen met een kleiner aandeel zijn vertegenwoordigd. Tot slot is geprobeerd een evenwicht te vinden tussen gevestigde leermiddelen en nieuwe spelers op de markt.

Bij ieder leermiddel is eerst op basis van de inhoudsopgave een beschrijving gegeven van de aandacht voor experimenteren met taal in leerlijnen waarbij dat meer voor de hand ligt, dat wil zeggen bij fictie, verhalen of gedichten. Vervolgens is de aandacht op paragraafniveau geïnventariseerd, waarna steekproefsgewijs is gekeken of ook in andere leerstoflijnen aandacht is voor creatief taalgebruik, bijvoorbeeld in projecten, portfolio-opdrachten of bij productieve vaardigheden als spreken en schrijven. In deze publicatie vind je de typering van de verschillende leermiddelen en de belangrijkste conclusies, inclusief representatieve voorbeelden die een indruk geven van hoe schrijfvaardigheid in de leermiddelen is uitgewerkt.

Omschrijving van experimenteren met taal

De leermiddelenanalyse gaat uit van de omschrijving van experimenteren met taal zoals deze door de Ontwikkelgroep Nederlands van curriculum.nu (2019) is gegeven:

“Bij het experimenteren met taal en vormen van taal ligt de nadruk op het creatieve proces, waarbij spel en fantasie een belangrijke rol spelen. Leerlingen leren verschillende creatieve ideeën te genereren (divergeren). Vervolgens leren ze deze ideeën te analyseren en passende ideeën te selecteren (convergeren). Ze creëren talige uitingen op basis van eigen ideeën of geïnspireerd door anderen en delen deze met anderen. Dit kan mondeling, schriftelijk, digitaal of multimodaal. Hierbij is originaliteit en passendheid binnen de situatie of het genre belangrijk.

Het creatieve proces krijgt vorm door spel, experiment en/of improvisatie met taal en vormen van taal, mogelijk gecombineerd met beeld, klank en/of beweging. Leerlingen maken kennis met een breed aanbod aan taal en vormen van taal in artistieke, literaire en zakelijke teksten uit verschillende (sub)culturen en perioden.

Leerlingen bouwen een repertoire op van kennis, vaardigheden en technieken die het creatieve proces stimuleren. Dat doen ze door het eigen creatieve proces en dat van anderen binnen en buiten de school te bekijken, te analyseren en te bespreken. Ze verkennen en bediscussiëren de (mogelijke) effecten van de creatieve uitingen op de ontvanger in een bepaalde context. Ze krijgen hierdoor steeds meer inzicht in talige, visuele en retorische middelen. Ze breiden hun repertoire van technieken uit en leren taalnormen bewust te doorbreken.”

2 Typering leermiddelen

Staal groep 6, 7, 8

Staal bevat geen expliciete leerlijn voor experimenteren met taal of creatieve taalvaardigheid.

Bij woordenschat, taal verkennen en schrijven zijn er creatieve opdrachten, zoals taalspelletjes. Bij het onderdeel expressie in de zogenaamde toepassingslessen produceren leerlingen taal waarbij ook de fantasie wordt gestimuleerd.

Taal in beeld groep 6, 7, 8 (2013)

Leerlingen schrijven gedichten, scripts voor een film of toneelstuk en korte verhalen, en ze maken kennis met associatie en improvisatie. Deze opdrachten doen een beroep op de creativiteit en fantasie van leerlingen, waarbij ze zich uitdrukken met verbale en non-verbale middelen. Creatieve opdrachten komen in verschillende leerlijnen voor, maar vooral bij Spreken/luisteren en Schrijven.

Taal op maat groep 6, 7, 8 (2012)

Leerlingen krijgen in verschillende leerlijnen opdracht om hun fantasie en creatieve expressie te tonen, zowel bij de leerlijnen Luisteren en spreken als bij Lekker lezen en Schrijven. De opdrachten zijn uitdagend en soms omvangrijk (een druk marktplaats in de Romeinse tijd beschrijven, een script schrijven voor een soap) maar ook kortstondig en eenvoudiger uitvoerbaar (zoals nieuwe woorden bedenken, of een gestuurd gedicht schrijven over een dier). Bij grotere taalexperimentopdrachten krijgen leerlingen concrete aanwijzingen, die de basis vormen voor evaluatie van hun eindproduct.

Taalverhaal.nu groep 6 (2014, 2017), groep 7 (2014, 2017), groep 8 (2014, 2017)

Leerlingen schrijven bij het onderdeel Stellen gedichten en korte (spannende) verhalen. Daarnaast doen woordspelletjes een beroep op associatie en inventiviteit, zoals woorden rijgen en woordtrap. Experimenteren met taal gaat meestal hand in hand met verwerking van nieuwe woorden of (functioneel) leren schrijven.

Tekster groep 6, 7, 8 (2016)

Leerlingen oefenen met het schrijven van (het eind van) een verhaal. Dat doen ze door ideeën te verzamelen en in een verhaalschema te zetten. Ook werken ze met gedichten om te kijken welke beelden dat oproept, waarna ze zelf een gedicht gaan schrijven.

Kern vmbo-kgt 1 (2017, tweede druk 2019), vmbo-kgt 2 (2018)

Kern-kgt-1-2 bevat geen afzonderlijke leerlijn voor experimenteren met taal. Wel zijn er binnen de leerlijnen Schrijven en Spreken/luisteren opdrachten waarin een beroep wordt gedaan op creativiteit, spel of fantasie. Binnen de leerlijn Fictie is er aandacht voor literaire technieken.

Kern havo/vwo 1 (2018), havo/vwo 2 (2018)

Kern-hv-1-2 bevat geen afzonderlijke leerlijn Experimenteren met taal of Creatief taalgebruik. In de leerlijn Fictie wordt geoefend met literaire technieken en ook doen

sommige opdrachten bij Spreekvaardigheid en Schrijfvaardigheid een beroep op meer creatieve vaardigheden van de leerlingen.

Nieuw Nederlands vmbo-kgt 1 en 2 (2016, 6e editie)

Leerlingen experimenteren in verschillende leerlijnen met taal, zoals bij Taalweetjes, Poëzie en fictie, en Schrijven. De opdrachten variëren van het schrijven van een verhaaltje of gedichten tot het uitbeelden van gebarentaal of het maken van een woordveld bij een dier.

Nieuw Nederlands havo/vwo 1 en 2 (2016, 6e editie)

Leerlingen experimenteren in verschillende leerlijnen met taal, zoals bij Poëzie en fictie, Spreken en gesprekken en Schrijven. De opdrachten variëren van het schrijven van een glossy of een verhaal tot het bedenken van een slogan.

Op niveau vmbo 1 (2015) en 2 (2015/2017)

De lesmethode kent geen aparte leerlijn voor creatief gebruik van taal. Elk blok kent wel een afsluitend project waarbij leerlingen verschillende vaardigheden integreren en actief taal produceren, mondeling en/of schriftelijk. De ontwikkeling van creativiteit en fantasie vindt vooral plaats door in slotopdrachten een verhaal of gedicht te schrijven.

Op niveau havo/vwo 1 (2015/2017) en 2 (2016/2019)

De lesmethode kent geen aparte leerlijn voor creatief gebruik van taal. Elk blok kent wel een afsluitende projectopdracht waarbij leerlingen verschillende vaardigheden integreren en taal produceren, mondeling en/of schriftelijk. Deze opdracht bevat vaak concrete aanwijzingen omdat ook de theorie van andere leerlijnen uit het blok verwerkt moet worden. Behalve in het project komen ook creatieve opdrachten voor in de leerlijn Fictie, waarbij leerlingen een verhaal of gedicht schrijven. Incidenteel spelen leerlingen in andere leerlijnen met taal, zoals bij Spreken, kijken en luisteren waarbij leerlingen oefenen in het (meeslepend/spannend) voordragen van een tekst.

Blink Nederlands (PLOT26) (vmbo/havo/vwo)

Leerlingen zijn in de lessenseries rondom verhalen onderdeel van het verhaal. Ze voeren onderzoek uit of ze bedenken verschillende scenario's waarop het verhaal verder kan gaan. In productieve opdrachten wordt een beroep gedaan op hun inlevingsvermogen, fantasie en creativiteit. Zo schrijven ze bijvoorbeeld een gedicht naar aanleiding van een verhaal, of maken ze een film of dans bij het einde van een verhaal. Ook leren ze te associëren en ideeën in woorden om te zetten. Daarnaast experimenteren leerlingen met creatief taalgebruik in lessenseries als 'Taalwondertjes', 'Woordkunst' en 'Poëzie'.

Talent vmbo-kgt 1 (2019), kgt 2 (2020)

In Talent kgt 1-2 komen leerlingen vooral bij Fictie en Gedicht in aanraking met creatief taalgebruik en eigen experimenten met taal. Ze schrijven een gedicht of schrijven een kort (spannend) verhaal. De aanwijzingen voor het uitvoeren van de creatieve opdracht zijn specifiek. Daarnaast is er af en toe een woordspel opgenomen en ook wordt er gebrainstormd door een woordweb te maken.

Talent (havo/vwo-1 (2019), havo/vwo-2 (2020))

In Talent havo/vwo 1 en 2 experimenteren leerlingen vooral met taal binnen de leerlijn Fictie. Daar schrijven ze gedichten en verhalen. Dat gebeurt op basis van expliciete aanwijzingen. Leerlingen wisselen schrijfproducten uit en bespreken deze op hun effect, bijvoorbeeld of een verhaal spannend genoeg is en of je verder zou willen lezen.

3 Samenvatting en conclusies

Leerlijnen - Leermiddelen in po en vo besteden binnen uiteenlopende leerlijnen aandacht aan experimenteren met taal of creatief taalgebruik. Zo komen creatieve opdrachten voor binnen de leerlijnen Fictie, Schrijven, Spreken/luisteren en Lezen. Ook komen opdrachten met creatieve aspecten voor als onderdeel van een project of eindopdracht. Er is geen lesmethode die een aparte leerlijn kent voor experimenteren met taal of de ontwikkeling van talige creativiteit. Hoewel elke lesmethode in meer of mindere mate aandacht besteedt aan het experimenteren met taal, is er geen enkele lesmethode gevonden met een doorlopende leerlijn op dit thema, waarbij leerlingen structureel en door middel van expliciete doelen en volgens een opbouw in complexiteit of omvang werken aan de ontwikkeling van hun creatieve taalgebruik. De huidige aandacht is incidenteel en divers, waarbij het doel soms motivatie lijkt (iets anders of iets leuks doen ter afwisseling) en soms ondersteunend (als didactische werkvorm om een functionele spreek- of schrijfvaardigheid beter te kunnen uitvoeren).

Overeenkomsten en verschillen tussen po en vo - In het po lijkt experimenteren met taal vaker voor te komen dan in vo, waarbij in het po relatief vaak taalspelletjes of puzzels voorkomen. Met name de aandacht voor vrij schrijven van fictie en poëzie in po valt op, waarbij leerlingen gedichten of verhalen schrijven. Mogelijk is de aandacht hiervoor te verklaren vanuit het Referentiekader Taal, waarin bij het domein Schrijven de volgende activiteit expliciet is beschreven voor niveau 1F als onderdeel van het subdomein Vrij schrijven: "Kan eigen ideeën, ervaringen, gebeurtenissen en fantasieën opschrijven in een verhaal, in een informatieve tekst of in een gedicht." Voor niveau 2F, 3F en 4F bevat dit subdomein geen beschrijvingen, waardoor het Referentiekader Taal voor het voortgezet onderwijs geen houvast biedt en richting geeft.

In het vo is het spelen met taal veelal een onderdeel van het aanleren van een functionele taalvaardigheid. Leerlingen worden met dergelijke, meer creatieve opdrachten voorbereid op bijvoorbeeld overtuigend spreken of het schrijven van een aantrekkelijke tekst. Het is niet altijd duidelijk of dat een functioneel doel heeft (het leren beheersen van de functionele vaardigheid die daarna volgt) of een motivationeel doel (leerlingen bij de les houden door variatie of 'iets leuks' aan te bieden). Maakt het deel uit van een doelgerichte, beredeneerde vakdidactische leerlijn of is het een intermezzo dat om pedagogische redenen worden ingezet?

Zowel in po als vo schrijven leerlingen herhaaldelijk een gedicht, bedenken ze een spannende scène of schrijven ze een nieuw slot van een verhaal van een bekende schrijver, maar in het po lijkt deze aandacht een vastere plek te hebben dan het vo.

Kenmerken van creatieve opdrachten - De aandacht voor creatief taalgebruik is over het algemeen incidenteel. Leerlingen bouwen niet consistent, in ieder geval niet expliciet, voort op de verworvenheden van eerdere opdrachten. Ook valt op dat de opdrachten meestal convergerend zijn, waarbij leerlingen - als ze zich aan de instructies van de opdracht houden - naar een wenselijk eindresultaat worden geleid. Divergentie in proces

en product komt zelden voor, behalve in Blink Nederlands, waarin leerlingen zelf een eindproduct kunnen kiezen.

Ook al zijn de creatieve opdrachten incidenteel en ontwikkelen leerlingen daardoor niet systematisch hun creatieve talige kwaliteiten, toch bieden lesmethodes opdrachten aan waarin soms veel van de leerlingen gevraagd wordt, bijvoorbeeld als ze worden uitgenodigd om een glossy samen te stellen of een script of scenario te schrijven. Tot slot is het de vraag of de creatieve opdrachten voor alle leerlingen even uitvoerbaar, uitdagend of interessant zijn. Tussen leerlingen bestaan verschillen in taligheid en durf. Ook zijn sommige leerlingen intravert en anderen juist extravert. Bij creatieve opdrachten kunnen deze verschillen een grotere rol spelen dan bij functionele, alledaagse taalvaardigheden. In grote lijnen kiezen leermiddelen ervoor om samen te werken met een klasgenoot bij de totstandkoming en evaluatie van een product en in het evalueren van het proces. Deze werkvormen kunnen de drempel tot creatief taalgebruik verlagen en de inspiratie bij de leerlingen versterken. Ook bevatten opdrachten meestal reflectie- of analysevragen. Soms zijn deze vragen taaltechnisch, bijvoorbeeld of de zinnen goed lopen, de indeling in alinea's klopt of dat de juiste signaalwoorden gebruikt zijn. Opdrachten bevragen ook het creatieve proces, bijvoorbeeld of het gemakkelijker is om zonder of juist met rijm te dichten, en of een verhaal spannender of grappiger is geworden dan het origineel.

In de creatieve opdrachten kiezen methodemakers dikwijls voor een competitief element. Zo is bijvoorbeeld de winnaar degene die de meeste woorden uit een blok heeft gebruikt in een stapelgedicht. In een van de lesmethodes kiest de klas het beste reclamefilmpje en in een andere lesmethode wordt een jury gevormd om de beste manier te kiezen waarop medeleerlingen hebben ingegrepen in een verhaal.

Doelen van creatieve opdrachten - De doelen van experimenteren met taal blijven impliciet in de leermiddelen. De functies die we onderscheiden, zijn:

- kennismaking met literaire technieken door zelf gedichten te schrijven;
- kennismaking met literaire technieken door zelf (delen van) een verhaal te schrijven (vaak begin of slot);
- voorbereiding op een functionele spreek- of schrijfofdracht;
- plezier beleven aan taal.

Bij alle vier functies is de vraag interessant of het doel van een creatieve opdracht meer vakdidactisch is (versterking taalvaardigheid), pedagogisch (taalbewustzijn, motivatie, variatie in eigen taal), of een combinatie van beide.

4 Voorbeelden uit leermiddelen

4.1 Gedichten schrijven

Zowel in het primair als voortgezet onderwijs krijgen leerlingen de opdracht om zelf een gedicht te schrijven, meestal met expliciete aanwijzingen. In onderstaand voorbeeld uit Staal (groep 7, thema 8, les 8 Schrijven) schrijven leerlingen een gedicht door te associëren op een kleur. Ze krijgen aanwijzingen om het gedicht mooier te maken (zoals 'maak bijvoorbeeld de zinnen korter') en ze oefenen met associëren:

LES 8 SCHRIJVEN

IN GEUREN EN KLEUREN

WAT GA JE DOEN?
Je maakt een vrij gedicht over een kleur.

WAT LEER JE ERVAN?
Je leert dat associëren je kan helpen om een gedicht te schrijven.

ZO ZIT HET!

Hoe associeer je voor een gedicht? Bijvoorbeeld voor een gedicht over een kleur?

- Schrijf een kleur op.
- Je schrijft op wat je bij die kleur te binnen schiet: wat zie je, wat voel je, wat ruik je, wat hoor je, wat proef je?
- Je associeert nu verder met de woorden die je opgeschreven hebt.

PROBEER HET 146 1

a Welke kleur was de basis voor het gedicht?

b Waar denk jij aan bij die kleur? Vul de woordspil in.

rood

OPDRACHT 1 146 2 3

a Bij de kleur oranje denkt Kevin aan het Nederlands elftal. Waar denk jij aan? Wat schiet er bij je te binnen als je het woord oranje hoort? Schrijf in de tweede kolom drie of vier woorden op.

kleur	ik zie / voel / ruik / hoor / proef	dan denk ik aan
oranje		

b Associeer nu verder op de woorden in de tweede kolom. Waar denk je aan bij de woorden die je hebt opgeschreven? Schrijf drie of vier nieuwe woorden op in de derde kolom.

c Doe hetzelfde met de kleur uit het gedicht in bron 3.

kleur	ik zie / voel / ruik / hoor / proef	dan denk ik aan

Leerlingen worden in deze opdracht uit Tekster voorbereid op het schrijven van een gedicht. Ze associëren eerst op twee gedichten door een beeld te tekenen dat het gedicht in hen persoonlijk oproept. Bron: Tekster, werkboek groep 8, les 14:

Les 14: LANTERFANTJE

Het schrijven van een gedicht

INTRODUCTIE:

In je hoofd kan alles wat in het echte leven niet kan. Je kunt de gekste dingen bedenken, ook dingen die (nog) niet bestaan. Maar hoe kun je nu aan iemand uitleggen wat jij in je hoofd hebt? In een gedicht kan je met woorden ervoor zorgen dat de lezer een beeld krijgt in zijn hoofd. En welk beeld dat is bepaal jij door de woorden die jij kiest. Toch zal dat beeld voor iedereen een beetje anders zijn omdat iedereen andere dingen heeft meegemaakt en andere beelden in zijn hoofd heeft. Als ik jou vraag om aan een dier te denken, weet ik zeker dat jij een ander dier in je hoofd hebt dan ik. Maar zelfs als ik vraag om aan een hond te denken, is de kans heel groot dat jij aan een ander soort hond denkt dan ik (probeer maar eens uit met je buurvrouw/buurman.)

✚ Lees de gedichten op de bladzijde hiernaast.

✚ Lees de gedichten op de bladzijde hiernaast. Welk beeld krijg jij in je hoofd bij deze gedichten? Probeer dat eens te tekenen.

Gedicht 1	Gedicht 2
	

Ook in leermiddelen voor het voortgezet onderwijs krijgen leerlingen opdracht een gedicht te schrijven. In Op niveau hv-1 (blok 4 Fictie) experimenteren leerlingen met bijzonder taalgebruik en met rijmschema's. Leerlingen schrijven een gedicht, waarbij ze hetzelfde gedicht herschrijven, maar nu zonder rijm, waarna reflectie plaatsvindt op het creatieve proces:

Opdracht 6.

1. Schrijf zelf een gedicht van ongeveer twaalf regels. Verwerk in je gedicht een van de rijmschema's en een van de vormen van bijzonder taalgebruik die je in dit blok geleerd hebt. Vind je het moeilijk om zomaar een gedicht te bedenken, kies dan een van deze onderwerpen: Sportief / Achter de horizon / Ik voel me zo... / Spannend, spannender, spannendst!.
2. Schrijf hetzelfde gedicht nog eens, maar nu zonder rijm.
3. Welk gedicht was gemakkelijker om te schrijven, het eerste of het tweede?

4.2 Verhalen of spannende scènes schrijven

Alle leermiddelen voor po en vo dagen leerlingen uit om zelf een verhaal te schrijven. Dat kan een nieuw begin of een nieuw einde van een bestaand verhaal zijn, maar ook gaat het soms om een zelfverzonnen verhaal op basis van een nieuwsbericht of een persoonlijke ervaring.

In Taal in beeld schrijven leerlingen een kort verhaal, niet chronologisch en met een sprong in de tijd. Bron: taalboek 7, blok 5, les 12 Schrijven:

8 S *Schrijf een kort verhaal. Het mag over jezelf gaan, maar je mag het ook verzinnen. Je verhaal is niet chronologisch, er komt een sprong in de tijd in je verhaal. Gebruik woorden waaraan je ziet in welke tijd iets gebeurt.*

9 S *Kijk nog eens naar je verhaal van opdracht 6. Welke zinnen horen bij de flashback? Schrijf de woorden op waaraan je dat kunt zien.*

In Taalverhaal.nu bedenken leerlingen een titel voor een verhaal en schrijven ze een slot waarin een einde wordt gemaakt aan de spanning. Behalve creatieve taalvaardigheid staat ook functioneel taalgebruik centraal, zoals het gebruik van signaalwoorden en een goede indeling in alinea's (leerlingenboek, groep 8, blok 2, hoofdstuk 3, les 8 Stellen):

1 Wat vind jij een goede titel voor dit verhaal? Leg je antwoord uit.
a Een kat in de kast **b** De keukengriezel **c** Het geheim van de voorraadkast

2 Leg van elke titel uit wat hij doet: het verhaal spannend maken, aangeven waar het verhaal over gaat of je op het verkeerde been zetten.

3 Welke signaalwoorden zie je in de tekst?

4 Kies nu een goede titel voor het verhaal over Sam en Yourek. Leg uit waarom je deze titel gekozen hebt. Schrijf de titel boven je verhaal.

4 Schrijf het slot van het verhaal.

1 Bedenk wie een einde maakt aan de spanning en hoe dat gebeurt.
2 Schrijf het slot op.
3 Klopt de titel nog steeds bij je verhaal?

5 Lees het verhaal na en verbeter.

1 Is het verhaal spannender geworden?
2 Heb je een goede indeling in alinea's gemaakt?
3 Lopen de zinnen goed?
4 Heb je signaalwoorden gebruikt?
5 Is het slot logisch na het lezen van de kern?

6 Teken het woord *spannend* in spannende letters.

Leerlingen schrijven een nieuw begin voor het verhaal van Pippi Langkous, met als instructie om het in onze tijd te laten spelen. Leerlingen mogen hun fantasie gebruiken, hoewel inhoud en stijl voor een deel zullen worden bepaald door de echte Pippi Langkous. De uitnodiging om het in onze tijd te laten spelen doet een beroep op de kennis van de wereld en algemene ontwikkeling van de leerling. Bron: Taal op maat, groep 6, thema 1, les 8 Extra: Lekker lezen:

5. *Schrijf een nieuw begin van Pippi Langkous.
Laat het verhaal spelen in onze tijd.*

Leerlingen schrijven in Talent hv-1 het begin van een thriller, maximaal twee bladzijden lang. Het fragment moet karaktereigenschappen van de hoofdpersoon laten zien, een spannende gebeurtenis bevatten en 'één van de technieken uit opdracht 8' demonstreren. Een klasgenoot leest vervolgens het verhaal door, geeft suggesties om het verhaal te verbeteren en let op spelfouten en leestekens. Bron: hv-1, blok 5, paragraaf 1 Fictie:

9. *Zelf schrijven.*
Schrijf het begin van een thriller.
- *Bedenk een paar karaktereigenschappen van je hoofdpersoon.*
 - *Bedenk een spannende gebeurtenis waar je je verhaal mee begint.*
 - *Gebruik één van de technieken uit opdracht 8.*
 - *Je begin is maximaal twee bladzijden lang.*
- Laat je verhaal door een klasgenoot nakijken. Heeft hij nog suggesties om je verhaal te verbeteren? Staan er geen spelfouten in je verhaal? Zijn de leestekens goed gebruikt?*
Herschrijf je verhaal op de computer en print het.

4.3 Ondersteuning functionele taalvaardigheid

In zowel po als vo experimenteren leerlingen met taal als voorbereiding op een functionele taalvaardigheid. Het doel is functioneel taalgebruik, het middel is (zelf)expressie en creativiteit. Dat betekent dat experimenteren met taal vooral als didactisch hulpmiddel lijkt te worden ingezet en niet als vaardigheid op zich. Het is vooral ondersteunend aan zakelijk taalgebruik en misschien daarnaast bedoeld als motiverend of afwisselend intermezzo.

In Taal op maat oefenen leerlingen in tweetallen expressie van emoties door middel van lichaamstaal: gezichtsuitdrukking, lichaamshouding en handgebaren. Daarna moet de klas raden met welke emotie anderen een liedje hebben gezongen (opdracht 5). In opdracht 6 vindt reflectie plaats, zowel op de techniek van lichaamstaal herkennen als op de functie van lichaamstaal. Bron: groep 8, thema 6, les 7 Luisteren en spreken:

- 4 *Oefen lichaamstaal met je maatje. Kies een van de emoties en laat je maatje raden welke het is.
Gebruik niet steeds alleen je gezicht, maar ook je lichaamshouding en handen.
Kies uit: woedend – blij – serieus – zenuwachtig – opgelucht – trots – schaamte – bewondering – schuldgevoel – verveling – medelijden*
- 5 *Kies met de hele klas een kort liedje dat iedereen kent.
Maak groepjes en voer de opdrachten met je groepje uit.
1. Kies een emotie. Boos, bang, blij of verbaasd bijvoorbeeld.
2. Zing het liedje voor de hele klas met die emotie.
3. Zorg dat jullie gezichtsuitdrukking, handgebaren en lichaamshouding bij de emotie passen.
4. Laat de klas raden met welke emotie jullie hebben gezongen.*
- 6 *Je hebt geleerd hoe je lichaamstaal kunt herkennen.
Lees de vragen. Praat erover met je maatje of in de klas.
1. Waar let je op als je iemands lichaamstaal wilt kennen?
2. Waarom is het handig om iemands lichaamstaal te kennen?
3. Welke emoties kun je herkennen aan lichaamstaal?
Noem er zoveel mogelijk.*

In Nieuw Nederlands kgt-1 krijgen leerlingen de opdracht een (onzin)verhaaltje te schrijven, waarbij ze gebruik maken van de antwoorden van drie andere leerlingen op de 5wh-vragen. Deze opdracht dient om te oefenen in het (functioneel) schrijven van een tekst op basis van de 5wh-vragen. Bron: kgt-1, hoofdstuk 2, opdracht 2 Schrijven:

Opdracht 2	<	1	2	3	4	5	6	>
------------	---	---	---	---	---	---	---	---

Vouw alle drie het papier dat voor je ligt open en lees de woorden die zijn opgeschreven. Maak hiermee een (onzin)verhaaltje van ten minste zes regels.

Dit heb ik gedaan

In Kern hv-2 maken leerlingen in deze eindopdracht bij spreekvaardigheid twee verschillende reclamefilmpjes voor één product. Ze besteden daarbij aandacht aan lichaamstaal, kleding, muziek en andere overtuigingsmiddelen om de boodschap te versterken. Daarna kiest de klas het beste filmpje. Leerlingen ontwikkelen zowel hun creatieve expressie als de vaardigheid om te overtuigen. De opdracht maakt deel uit van een paragraaf over overtuigend spreken. Bron: Spreekvaardigheid, hv-2, paragraaf 29:

Product

- 12 *Je gaat zelf een reclame maken, in groepjes van drie of vier personen. Kies samen één product en maak twee verschillende reclamefilmpjes voor het product.*
- a. Kies voor elk van beide filmpjes op welk overtuigingsmiddel jullie vooral inzetten: persoonlijkheid, inhoud of gevoel.*
 - b. Bedenk hoe lichaamstaal, kleding, muziek, beelden en kleuren het gekozen overtuigingsmiddel en de reclameboodschap kunnen versterken.*
 - c. Welk reclamefilmpje is het beste en waarom?*
 - d. Selecteer jullie beste filmpje en houd een klassenverkiezing voor het beste reclamefilmpje.*

In Blink Nederlands (PLOT26) kiezen leerlingen een manier om in te grijpen in een aangeboden verhaal. Ze hebben - anders dan in de meeste leermiddelen - keuze uit verschillende manieren. Behalve een filmpje of flyer mogen leerlingen, maar mogen ook een 'eigen creatieve manier' verzinnen om iets te voorkomen in het verhaal. Bron: Blink Nederlands, h-2, verhaal Harde actie!, les 6:

» De komende actie wordt dus echt gevaarlijk voor Veerle en Kamil, maar ook voor het publiek en de minister. Er moeten mensen gewaarschuwd worden, anders gaan er echt slachtoffers vallen. Tot nu toe is gebleken dat de politie jullie niet serieus neemt.

☐ **Opdracht 3** Criteria voor goede waarschuwing!

Je gaat een laatste poging doen om in te grijpen. Het is belangrijk om het publiek zo snel mogelijk te waarschuwen zodat alle mensen veilig zijn. Hiervoor ga je straks een product maken. Bespreek eerst met elkaar waar een goed product aan moet voldoen.

☐ **Opdracht 4** Waarschuwen!

Bepaal nu wat voor product je gaat maken. Denk bijvoorbeeld aan:

- een filmpje
- een poster
- een flyer
- een bericht op sociale media
- misschien weet je zelf nog een creatieve manier.

Kies een manier en werk de opdracht uit.

Let op: één groep van drie personen krijgt een speciale opdracht van de docent: een jury vormen. Zij gaan een formulier maken om de producten te kunnen beoordelen.

☐ **Woorden**

Schrijf de woorden uit deze les op waarvan jij vindt dat die in jouw woordenlijst thuishoren. Denk aan: moeilijke woorden, nieuwe woorden, mooie woorden enzovoort. Noteer de woorden op de notitiepagina aan het eind.

4.4 Plezier beleven aan taal

Een aparte categorie binnen experimenteren met taal is het spelen met taal. Binnen deze categorie doen opdrachten een beroep op fantasie en creativiteit. De opdrachten lijken als belangrijkste doel te hebben om je te verbazen over taal en/of plezier te beleven aan het produceren van (nieuwe) taal.

In Taal op maat gebruiken leerlingen hun creativiteit om nieuwe woorden te bedenken voor leenwoorden uit het Engels. Er wordt enerzijds een beroep gedaan op fantasie en taalspel en anderzijds op het vermogen om letterlijk te vertalen uit het Engels. Bron: groep 6, thema 6, les 6:

5 **Werk samen met een maatje. Bedenk voor de Engelse woorden een Nederlandse vertaling.**

<i>shampoo</i>	-	<i>haarzeep</i>
<i>e-mailen</i>	-	_____
<i>glossy</i>	-	_____
<i>sneaker</i>	-	_____
<i>racket</i>	-	_____
<i>keeper</i>	-	_____
<i>online</i>	-	_____

Leerlingen maken in Taalverhaal.nu een 'stapelgedicht' (opdracht 2) waarbij een beroep wordt gedaan op formuleervaardigheid en woordenschat, maar ook op de fantasie als je een zo lang mogelijke zin wilt maken. Bij opdracht 3 verbeelden leerlingen figuurlijk

taalgebruik, wat een beroep doet op expressie en creativiteit. Bron: leerlingenboek groep 8, blok 1, extra opdrachten:

2 Wie bedenkt het langste stapelgedicht?

- 1 Bedenk allemaal een korte zin met een woord uit het blok.
- 2 Maak de zin langer.
- 3 Zet de nieuwe woorden steeds vooraan in de zin.
- 4 Wie heeft de meeste woorden uit het blok gebruikt? Die is de winnaar.

Dit is de schouwburg.
Dit is de gift-container naast de schouwburg.
Dit is de cobra in de gift-container naast de schouwburg.
Dit is het politiekorps op zoek naar de cobra in de gift-container naast de schouwburg.

3 Maak een rebus.

Kies een uitdrukking of een figuurlijk gebruikt woord uit het blok.
Maak er een rebus van.
Teken de rebus en laat de ander raden om welke woorden het gaat.

In Kern-kgt-2 bedenken leerlingen in een les Spreken/luisteren in tweetallen een grappig verhaal of een mop. Ze vertellen de grap op verschillende manieren na, eerst neutraal, daarna 'zo goed mogelijk', onder andere door bijvoorbeeld te overdrijven. Daarna reflecteren ze op de vraag wat de voordracht grappig of juist niet grappig maakte. Bron: kgt-2, les 79 Spreken/luisteren:

10 Maak tweetallen en bedenk allebei een grappig verhaal. Dat kan iets zijn wat je zelf hebt meegemaakt. Maar je kunt ook een mop gebruiken of een grap van tv of internet.

- a Vertel je verhaal of mop aan de ander. Doe dit op een neutrale manier, zoals een journaallezer.
- b Vertel het verhaal nog een keer, maar probeer het nu zo goed mogelijk over te brengen. Alles mag: stemmetjes gebruiken, gebaren maken, harder en zachter praten of flink overdrijven.
- c Bespreek met elkaar de verschillen tussen de eerste en de tweede versie van je verhaal. Wat maakte het grappig of juist niet?

In Nieuw Nederlands hv-1 schrijven leerlingen in tweetallen een glossy over een beroemdheid, waarvan de inhoud 'helemaal niet serieus' hoeft te zijn. Leerlingen brainstormen over de inhoud en iedere leerling schrijft een artikel over 'iets anders van de beroemdheid' zodat het 'geen saaie glossy' wordt. Bron: hv-1, hoofdstuk 6
Praktijkopdracht:

Een eigen glossy

Je hebt er vast wel eens in de winkel of op een koffietafel zien liggen: zo'n glossy over een bekend persoon, zoals LINDA van Linda de Mol of MATTHIJS van Matthijs van Nieuwkerk. Jullie gaan samen een eigen glossy maken.

Het is nu aan jullie! In groepjes maken jullie een eigen miniglossy over een beroemdheid naar keuze. Dat kan een Hollywood-ster zijn, een knappe zanger of zangeres, maar ook de plaatselijke oliebolbakker van het jaar. Of durven jullie jezelf met alle ins en outs in de schijnwerpers te zetten?

*Bij deze opdracht pas je de volgende theorie uit dit hoofdstuk toe: een gebeurtenis beschrijven, de 5 w+h-vragen beantwoorden, een artikel met verschillende, goed op elkaar aansluitende alinea's schrijven.
[digi] Het stappenplan voor de opdracht krijg je van je docent of vind je online.*

Stap 1

Werk in een groepje van vijf. Het is handig als jullie ongeveer dezelfde interesse hebben. Bedenk samen een persoon over wie jullie een glossy willen maken. Let op: de inhoud van jullie glossy hoeft helemaal niet serieus te zijn!

Stap 2

Over jullie beroemdheid moet nu een glossy ontstaan, met daarin verschillende korte artikelen. Jullie maken in ieder geval:

- een openingsartikel (200 woorden); hierin stelt het schrijversteam zich voor en staat beschreven wat je over de beroemdheid in de glossy kunt lezen.
- een nieuwsitem met de beroemdheid in het middelpunt (200 woorden)
- een interview met een fan (200 woorden)
- een achtergrondartikel (200 woorden); hierin wordt ingegaan op een bepaald aspect van de beroemdheid, bijvoorbeeld zijn jeugd of zijn grote hobby.
- een ingezonden brief met een gepresenteerd probleem plus een persoonlijk antwoord van de beroemdheid zelf (100+100 woorden).

Vergeet de voorpagina van jullie glossy niet!

Stap 3

Ieder van jullie kist welke tekst hij gaat schrijven.

Brainstorm vervolgens samen over de inhoud van elke tekst. Zorg ervoor dat iedere tekst over iets anders van de beroemdheid gaat. Zo weet je zeker dat jullie geen saaie glossy krijgen!

Stap 4

Schrijf allemaal je eigen tekst. Lees ze vervolgens aan elkaar voor en verbeter elkaars werk. Zijn bij het nieuwsitem bijvoorbeeld de vijf w+h-vragen beantwoord? Zijn er geen spelfouten en zijn de leestekens juist toegepast?

Stap 5

Eindelijk is het zover: zet je glossy in elkaar! Vergeet niet jullie namen erop te zetten!

Als landelijk expertisecentrum voor het curriculum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 15
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://company.slo.nl)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)